

8. Бурлачук В. Жан Бодрійяр, маси і «кінець соціології» / В. Бурлачук // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2003. – № 2. – С. 46–59.

9. Попович М. Поняття «дискурс» у метафоричному та логіко-лінгвістичному розумінні / М. Попович // Філософ. думка. – 2003. – № 1. – С. 25–36.

НАУЧНЫЙ ДИСКУРС КАК ИНСТРУМЕНТ НАУЧНОГО ИССЛЕДОВАНИЯ: ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ

Кушакова-Костицкая Н. В.

Рассмотрены вопросы теоретического и практического использования научного дискурса как инструмента научного исследования социума и государства, политики и власти. Проанализированы происхождение понятия «дискурс» и его содержание, даны его возможные классификации в контексте различных научных теорий.

Ключевые слова: дискурс, дискурс-анализ, научная методология, постмодерн, рационализм, социальная политика, власть.

SCIENTIFIC DISCOURSE AS AN INSTRUMENT OF THE SCIENTIFIC RESEARCH: THE PROBLEM QUESTIONS

Kushakova-Kostytska N. V.

It is considered the questions of theoretical and practical using of the discourse as an instrument of the scientific research of the social and the political life, the state and the power. It is analyzed the origin of the concept «discourse» and its content, it is given its possible classifications in context of the different scientific theories.

Key words: discourse, discourse-analyze, scientific methodology, postmodern, rationalism, social politics, power.

УДК 340.12+1:316.3

І. І. Коваленко, кандидат філософських наук, доцент;
М. А. Рубашенко

ПРО ДЕЯКІ ФІЛОСОФСЬКІ ПРОБЛЕМИ ПРАВА В ГЕРМЕНЕВТИЧНІЙ КОНЦЕПЦІЇ ПОЛЯ РІКЬОРА

Розглянуто основні положення герменевтичної концепції Поля Рікьора. Показано взаємозв'язок права з філософсько-правовою герменевтикою через категорії «суб'єкт права», «лінгвістичний простір», «правосуддя». Розкрито гуманістичний сенс герменевтичної рефлексії проблем судочинства та справедливості.

Ключові слова: правова герменевтика, суб'єкт права, правова ідентичність.

Актуальність теми зумовлена назрілою необхідністю кардинальних зрушень у сфері юриспруденції, пов'язаною з переосмисленням сутності і призначення права. Донедавна юридичні дослідження переважно засновувалися на певних формально-логічних операціях, засвідчуючи тим самим панування юридичного позитивізму в правовій доктрині. Реалії сьогодення потребують нової методології, яка б відкинула догматичні позитивістські уявлення про право як про єдиний, непорушний та недоторканий регламентований засіб впливу на поведінку людей, «очищений» (в термінології Г. Кельзена) від інших наук та сфер діяльності, і, синтезувавши знання різних галузей знань про людську поведінку (філософії, соціології, юриспруденції тощо), запропонувала б новий погляд на проблему праворозуміння.

Однією з таких концепцій, на наш погляд, можна вважати філософсько-правову герменевтику, що не обмежується лише питанням «смыслотворення» та здолання дистанції між правозастосувачем і суб'єктом правотворчості. Маючи наявний широкий дослідницький інструментарій, правова герменевтика виходить за позитивістські рамки і досліджує правові категорії з нової точки зору. Відтак, вона переживає «нове народження» розуміння суб'єкта права, виникає нове розуміння сутності та призначення правосуддя, суду та судочинства.

Ступінь наукової розробки проблеми. Правова герменевтика викликає дослідницький інтерес передусім у правознавчій галузі. Так, О. Овчинніков та В. Сулов акцентували увагу на новій інтерпретації права, герменевтичній за своєю сутністю [1, 2]; П. Рабінович досліджував герменевтичні основи правового регулювання [3]; І. Гетьман вивчала витоки, зміст та практичне призначення герменевтичного підходу до праворозуміння [4]; О. Невельська-Гордєєва сфокусувала увагу на герменевтиці нормативного поля [5].

Тим не менш у філософсько-правовій галузі чимало проблем залишаються малодослідженими. Йдеться, зокрема, про питання, порушені Полем Рікьором: «хто є суб'єктом права?», «що означає бути підсудним?» та «що означає судити в ім'я права?». Отже, *метою* статті є показ взаємозв'язку права з філософсько-правовою герменевтикою (представленою творчістю П. Рікьора) через центральну категорію «суб'єкт права». Реалізація такого дослідницького завдання має засвідчити необхідність інтеграції філософських знань в юридичну науку, а також показати значення мови і мовного дискурсу в життєдіяльності особистості, зокрема в правовій площині.

П. Рікьору належить особливе місце серед представників західної герменевтики, передусім через його увагу саме до філософсько-правових проблем. Філософ вважає, що сучасні мислителі свідомо нехтують проблемами права, залишаючи їх юристам-теоретикам та суддям-практикам [6, с. 27]. Натомість, наголошує П. Рікьор, практично жодна з класичних філософських систем (наприклад, Лейбніца, Канта, Фіхте, Гегеля) не тільки не обійшла

увагою філософсько-правову рефлексію, а й значною мірою ґрунтувалася на філософії права. Виходячи саме з таких міркувань, П. Рікьор порушує не тільки питання розуміння права чи інтерпретації правових текстів (що роблять майже всі представники філософсько-правової герменевтики), а й питання справедливості у праві, сутності права та його функцій, ідентифікації суб'єкта права, здійснення правосуддя тощо [6–9].

Суб'єкт права – центральне питання у філософсько-правовій теорії П. Рікьора. Він (суб'єкт) не тотожний суб'єкту моральних прав чи обов'язків і не тотожний поняттю «громадянин держави». Вчений прагне відійти від колективістських (соцієтальних) засад у розумінні суб'єкта, оскільки відповідь на запитання «хто є суб'єктом права?» він шукає з точки зору індивідуума. Причому особливо підкреслюється значення займенника «хто?», адже саме воно потребує ідентифікації, яку можна визначити як пошук і результат відповіді на запитання «хто?». Результат же самої ідентифікації можна розглядати як певний опис конкретної індивідуальності, який неможливо уявити без опису її можливостей і здібностей.

У загальному значенні суб'єкт – це істота, яка має свідомість і волю, а також здатність пізнавати і діяти [10, с. 262]. Це людина з певними можливостями і здібностями реалізовувати їх. Суб'єкт же юридичний – це особа чи організація, наділена певними правами і обов'язками. Тому виведення суб'єкта права через його здібності є способом філософського обґрунтування юридичної проблеми, що концентрує увагу на глибинних філософських питаннях.

П. Рікьор розглядає суб'єкта-індивіда з трьох точок зору: правової, моральної та політичної. Причому суб'єкт моралі потребує відношення з суспільством, суб'єкт політичний (громадянин держави) – з державою і тільки суб'єкт права – суб'єкт ідентифікації (суб'єкт конкретних прав і обов'язків). У зв'язку з цим П. Рікьор керується діяльнісним принципом, оскільки в центрі його філософсько-правової герменевтики – людина як суб'єкт культурно-історичної творчості (*l'homme capable* – людина здібна, така, що реалізує себе). Отже, правова герменевтика вченого набуває антропологічного забарвлення.

Резюмуючи власні антропоцентричні дослідження, П. Рікьор виділяє чотири суттєві ознаки, що визначають людину як таку. Перша з них – це здатність бути суб'єктом мовлення (спілкування людей між собою за допомогою мови, мовна діяльність). Причому це не просто здатність вимовляти певні звуки, слова і словосполучення, а осмислена здатність, коли висловлювання суб'єкта мають певний логічний зміст, оскільки особа визнає себе автором своїх висловлювань. Друга ознака – здатність брати участь у перебігу подій шляхом діяльності, справляючи вплив на навколишній світ. Третя ознака – здатність розповідати про своє життя і тим самим формувати власну

ідентичність, засновану на спогадах. Четверта специфічна ознака – це здатність уважати себе відповідальним за свої дії.

Людина – це істота, яка має біологічний, соціальний, політичний, правовий та інші виміри. Правові (філософсько-правові) проблеми виникають лише за наявності ознаки множинності суб'єктів, які володіють певною правосуб'єктністю. Ще І. Кант, як зазначається у сучасних дослідженнях, вказував, що поняття права стосується лише зовнішніх, а саме практичних, відносин між людьми, оскільки їх діяльність має безпосередній чи опосередкований вплив на інших [11, с. 388]. Тому поняття мовлення, діяльності, розповіді та відповідальності людини як правового суб'єкта (тобто людини в правовому вимірі) обов'язково викликає необхідність говорити про іншого суб'єкта. Таким суб'єктом виступає або ближній, з яким пов'язана певна моральна проблематика, або певний інститут (квасисуб'єкт), оскільки відносини людини з іншими людьми не обмежуються лише відносинами «обличчя до обличчя» (*de vis-à-vis*). У зв'язку з появою «іншого» (а отже, зі зміною індивідуального становища суб'єкта на як мінімум двостороннє) виникає правова проблема, пов'язана з проблемою рівноправ'я. Жоден з видів юридичної відповідальності не може бути застосований за відсутності ближнього суб'єкта чи соціального інституту.

Інституціональні відносини виникають на різних рівнях і в різних напрямках, але передусім це відносини, що виникають з мови, дій, розповідей, – відносини відповідальності. Одним із перших інститутів виступає мова, головні функції якої – комунікативна, мислеоформлююча та пізнавальна. За допомогою мови люди спілкуються між собою, висловлюють свої думки, почуття, зберігають їх і передають нащадкам. Через мову, її вивчення людина також пізнає нові явища дійсності, знайомиться з різноманітними галузями науки, надбаннями світової культури, досвідом попередніх поколінь.

Лінгвістична система, що її використовує суб'єкт, має інституціональний вимір і являє собою певну зв'язкову (комунікативну) складову правової проблеми. Певні знаки, сигнали і символи можуть бути засобами спілкування, адже вони сприймаються органами зору і слуху та передають інформацію, значення якої зрозуміле тільки тим, хто користується даними знаками, хоча лише мова має загальнонародне поширення і може передавати будь-яку інформацію. Однак у світі немає універсальної мови, а є лише сотні національних (природних) мов. Існування національних мов П. Рікьор називає базовим лінгвістичним інститутом. Крім того, те що ми називаємо ідентичністю, значною мірою є мовною ідентичністю. Отже, належність до певного лінгвістичного простору – це перша форма, в якій ми є суб'єктами права.

Особливо гостро тут постає проблема рідної мови. У світі, за різними даними, налічується близько 3 тис. мов і лише трохи більше півтори сотні держав. Через багатонаціональність сучасних держав та наявність права вільно

обирати мову спілкування виникає проблема національної меншини, оскільки мова виступає вимірником відчуття компліментарності і підсвідомої взаємної колективності. Виходить, що проблеми національної меншини і національної мови є по суті юридичними, а не політичними чи соціальними. Вже на мовному (лінгвістичному) рівні відбувається ідентифікація суб'єкта права як учасника правових відносин, наділеного правами і обов'язками (право на рідну мову, обов'язок шанувати інші мови тощо). Питання поширення мови меншості у виданнях, ЗМІ, офіційних документах – це питання законодавче і може вирішуватися навіть на підзаконному чи локальному рівні.

Як уже зазначалося, діяльність людини набуває правового значення лише завдяки певній взаємодії. Це або взаємодія людей за допомогою певного інституту (відносини типу «суб'єкт – інститут – суб'єкт»; наприклад: дві особи укладають угоду через інститут цивільно-правового договору), або використання людиною певного інституту (відношення типу «суб'єкт – інститут»; наприклад: особа заповідає своє майно, використовуючи інститут заповіту). За допомогою різних інституціональних зв'язків (сім'я, громадянське суспільство, політичні інститути тощо) людина ідентифікує себе, отримує визнання. Отже, участь людини в тих інституціональних зв'язках, де вона здійснює свою діяльність, є другою формою, де виявляється суб'єкт права.

Третім елементом суб'єктивності виступає розповідальна ідентичність. У цьому аспекті П. Рікьор виділяє такі положення: а) кожна людина є суб'єктом власної історії; б) кожна людина (певною мірою) є суб'єктом історії іншої людини (людей); в) кожен стає суб'єктом історії не лише безпосередньо (змішування власної історії з історією близьких, друзів і знайомих), а й опосередковано (через інститут історії, що пов'язує всіх людей). Відомий вислів (з фільму «Ефект метелика») «...навіть така дрібниця, як мах крила метелика, може спричинити тайфун на іншому кінці світу» надзвичайно точно характеризує вплив кожної людини в історії всього людства. Історія кожного з нас, отже, безпосередньо впливає на інших людей, змінює умови розвитку майбутнього, продовжує історію минулих поколінь. Таким чином, історія, в якій переплітаються долі всіх людей, є третьою формою ідентичності та визнання – формою, де знову виявляється суб'єкт права.

Проте найбільш пов'язаною з темою права є четверта форма вияву суб'єкта – суб'єкт відповідальності. Розглянувши відповідальність з точки зору індивідуума, П. Рікьор зазначає, що основою юридичного простору тут виступає ознака публічності. Суб'єкт усвідомлює свою вину перед «іншим» («другим»). Цим «іншим» виступає публічний суб'єкт. Ми вступаємо у суспільний простір відповідальності, потрапляючи в суспільний простір дискусії, оскільки саме тут ми наводимо іншим не тільки докази наших тверджень, а й підстави (причини) наших дій, сутність нашої розповідальної ідентичності. У цій формі вияву суб'єкта права відбувається поєднання по-

передніх трьох форм. Саме ж поняття суспільного простору у зв'язку з появою інституціонального «іншого» виявляється ширшим за відношення «я – ти». Конкретні права і обов'язки кожного функціонують у певному суспільно-правовому просторі гарантування, охорони і взаємодії. Тому відношення «я – ти» перетворюється на відношення «я – будь-який, будь-хто інший, кожен». Особливо наочно це можна довести на прикладі права власності, оскільки власник має відносини з потенційним будь-ким, хто може претендувати на його власність чи загрозувати їй. Таким чином, суб'єкт права – це «будь-хто», «кожен». У цьому виявляється принцип рівноправ'я за П. Рікбором: кожен із нас є «будь-яким» відносно «будь-кого».

Отже, завдяки правовим інститутам кожна людина стає рівною іншим людям (забезпечення рівних можливостей реалізації здібностей – *l'homme capable*) і водночас «будь-хто» ідентифікується на «декого» також завдяки праву. Суб'єкт певних можливостей перетворюється на суб'єкта права завдяки певним інститутам.

Аналізуючи чотири форми вияву суб'єктивності, можна помітити їх змістовну ідентичність зі встановленими юридичною теорією ознаками, що характеризують суб'єктивні ознаки будь-якого юридично значущого діяння (суб'єкта та суб'єктивної сторони). Бути суб'єктом мови, суб'єктом дій, суб'єктом розповіді та суб'єктом самоусвідомлення відповідальності – означає мати правосуб'єктність. Стан правосуб'єктності як поєднання індивідуальності, неповторності, унікальності із всезагальним, інтерсуб'єктивним, всеохоплюючим вже за своєю природою є герменевтичним, оскільки являє собою відношення частини і цілого. У ньому відбувається «вписування» індивідуальної неповторності у всезагальне, універсальне соціальне буття. Завдяки цьому «вписуванню» можливе співіснування частини і цілого, людини і суспільства, «Я» і «Будь-кого». Цей стан – єдність ірраціонально-чуттєвої і раціональних сфер людської свідомості, перша з яких пов'язана з конкретним, друга – із всезагальним у людині. Саме тому стан правосуб'єктності постає як інтуїтивно-чуттєве переживання своєї повноцінності (фізичної та духовної) разом із усвідомленням повноцінності інших оточуючих нас людей [8, с. 164].

Співвідношення та суперечність, що виникає між людиною і суспільством, правами окремої людини і суспільними благами, соціальною і правовою державою долається герменевтичним співвідношенням частини (людини) і цілого (суспільства). Герменевтичне праворозуміння долає крайності номіналізму і реалізму в осмисленні соціального життя та виходить з того, що основою здорового правопорядку є не примусовий момент, а герменевтичний: ціле визначається частинами, а частина – цілим.

Продовжуючи інституціональну традицію, П. Рікбор досліджує низку інших правових питань у сучасному герменевтичному ракурсі, а саме у зв'язку із

заміною насильства мовним дискурсом. Безпосереднім об'єктом дослідження обрано інститут суду і судового процесу на прикладі кримінальних справ. Відомо, що захист прав і свобод людини і громадянина (відновлення порушеного правомірнього стану, притягнення винних осіб до юридичної відповідальності) є однією з основних функцій сучасної держави, а здійснення захисту прав і свобод людини – однією з форм реалізації функції їх забезпечення. Особливого значення це положення набуває у сфері кримінального судочинства, що найбільшою мірою несе ризики для його учасників – обмеження конституційних прав, застосування заходів кримінально-процесуального примусу, накладення жорстких покарань тощо. Тому саме в цій юридичній сфері найбільш глибоко виявляється реальність конфлікту і насильства.

Аналізуючи філософсько-правову природу цих двох явищ, зазначає П. Рікбор, можна відразу помітити закладену в природі людини проблему нерівності. Сама нерівність має як фізичний, так і інтелектуальний підтекст. Кожна людина ще від народження і далі – у процесі розвитку під впливом різних об'єктивних та суб'єктивних обставин – має різні інтелектуальні можливості та різні фізичні дані. Саме тому «хтось» має певну перевагу (фактично – має владу) над «іншим», а дехто «інший» змушений внаслідок інтелектуальної чи фізичної поразки підкоритися волі того, хто має перевагу (владу). Отже, фізична та інтелектуальна нерівність призводить до виникнення нерівності суб'єктів владовідносин, нерівності в конфліктах та при застосуванні сили. Причому сама мова може виявитися засобом насильства і причиною появи нерівності. Відомі і вислови на кшталт «Слово ранить більше за меч» або «Немає тирана без софіста» і конкретні випадки з історії – перш за все на прикладі заідеологізованих тоталітарних режимів.

Зрозуміло, що людство не могло функціонувати у хаосі постійного порівняння силою і безкінечного насильства, що врешті-решт призвело б до його загибелі. Виникнення таких інститутів, як держава, право, влада і суд, багато в чому завдячує саме природній нерівності, яку ніколи і нікому не вдалося (напевно, і не вдасться) подолати. Але різний природній стан і неоднакове наділення кожного з нас природними багатствами людству вдалося значною мірою обмежити: кожен наділяється формальною (закріпленою, правовою) рівністю можливостей реалізації власних здібностей, захистом колективу, певними соціальними гарантіями з боку держави.

Судовий процес (особливо в кримінальних справах) – це найяскравіший доказ досягнень людства стосовно обмеження природної нерівності і подолання наслідків діянь, породжених нерівними відносинами. Беручи до уваги серйозність обмеження особистої свободи громадян, щодо яких застосовуються запобіжні заходи або заходи медичного характеру, законодавець надає право вирішення цих питань тільки суду. Крім того, обвинуваче-

ний у вчиненні злочину громадянин і представлена прокурором держава виступають перед судом як рівноправні суб'єкти. Водночас суд вирівнює фактичну нерівність між потужною машиною «обвинувачувальної влади» і «маленькою людиною».

Різного роду конфлікти, що виникають повсякчас у кожної людини (об'єднанні людей), вирішуються тепер не «кров'ю і потом», а словом і мовою. Вирішення значущих конфліктів протилежним насильницькому шляхом є виявом гуманності та справедливості; цим збільшується імовірність з'ясування істини, значно обмежуються фізична та інтелектуальна нерівності (завдяки неприпустимості застосування сили та праву кожного користуватися правовою допомогою). Таким чином, суд – це регламентована форма конфлікту, протилежна насильству, а судовий процес являє собою правове перероблення насильства шляхом перенесення насильства в простір слова і мови.

Вина певної особи може бути встановлена лише судовим вироком, що набрав законної сили. Вирок як акт певного судження виноситься на підставі дослідження різноманітних доказів у мовному просторі (просторі дискурсу). П. Рікьор наводить чотири основні ознаки (умови), за яких акт судження може вважатися таким, що має силу: а) наявність письмових законів; б) поява особливого інституту (суд); в) наявність компетентних суб'єктів (правило – потрібні суди, але потрібні й судді); г) існування певної загальної процедури винесення акта.

Саме суспільство і кожен громадянин вимагають винесення акта судження (вироку, постанови, ухвали тощо) для того, щоб відновити справедливість і порушену деяким суб'єктом визнану на державному рівні формальну рівність. Правосуддя – це не відповідь насильством на насильство, не додаткове насильство; правосуддя відтворює те, що суспільство розглядає в даний момент як правовий (праведний, справедливий, законний) стан [10, с. 33].

Аналізуючи природу перетворення «насильство – мова, дискурс», ми зіштовхуємося з діалогічністю та інституціональністю філософсько-правової герменевтики П. Рікьора, адже він мав на увазі не лише судочинний аспект перетворення. Право взагалі (як соціальний інститут) має своїм завданням не допустити застосування сили (регулятивна функція) або відновити формальну рівність (охоронна функція права). Зрозуміло, що реалізація цих завдань можлива лише шляхом, протилежним щодо методів, з якими покликане боротися право (захищаючи життя і здоров'я, не можна водночас завдавати їм шкоди). По суті здійснення правосуддя і врегулювання будь-яких спорів за допомогою правових інститутів (адміністративні, цивільно-правові, дисциплінарні та інші процедури) можна назвати «торжеством мови над насильством», що відповідає герменевтичному підходу до проблеми права. Зазначене «торжество» виявляється як під час дебатів у судовому процесі, так і під час переговорів контрагентів з приводу укладання догово-

ру, допитів на досудовому слідстві, при розгляді питань на засіданні колегіального органу тощо.

Висновки. Отже, право (правовий простір) виникає тоді, коли визнається інший суб'єкт, у зв'язку з чим з'являється можливість як паритетних відносин з ним, так і заподіяння йому збитку. При цьому ставлення до інших завжди опосередковується інститутами права. Сутність же самого права полягає в тому, аби створити сприятливі умови для реалізації «будь-ким» своїх можливостей і здібностей. Людина знаходить свою ідентичність завдяки належності до державно-правового простору, в якому здатна реалізувати себе. Правові ж процедури покликані покласти край стану невизначеності та нескінченності конфлікту, а також встановити істину між конфліктуючими сторонами, яка отримає загальне визнання через інституціональні зв'язки.

Не можна не погодитися з тим, що філософська герменевтика виходить на новий рівень існування, перетворюючись з методології на нову онтологію, нову філософію, виражену, зокрема, в концепції П. Рікьора. У рамках такої традиції інтерпретація може розглядатися як основа соціального буття, коли буденне життя являє собою інтерсуб'єктивний світ культури, смисловий універсум. Причому центральним питанням філософської герменевтики стає передусім проблема способу «існування, який залишається від початку до кінця інтерпретованим буттям» [9, с. 16].

ЛІТЕРАТУРА

1. Овчинников А. И. Юридическая герменевтика как правопонимание / А. И. Овчинников // Правоведение. – 2004. – № 4. – С. 160–169.
2. Суслов В. А. Герменевтика права / В. А. Суслов // Правоведение. – 2001. – № 5. – С. 4–11.
3. Рабінович П. Герменевтика і правове регулювання / П. Рабінович // Вісн. Акад. прав. наук України. – 1999. – № 2. – С. 61–71.
4. Гетьман І. В. Герменевтичний підхід до праворозуміння: витоки, зміст, практичне значення / І. В. Гетьман // Проблеми законності. – 2008. – № 97. – С. 12–19.
5. Невельська-Гордєєва О. П. Герменевтика нормативного поля / О. П. Невельська-Гордєєва // Проблеми законності. – 2006. – № 79. – С. 149–155.
6. Рікер П. Конфлікт інтерпретацій. Очерки по герменевтике / П. Рікер. – М. : Academia – Центр : Медиум, 1995. – 415 с.
7. Рікер П. Торжество языка над насиліем. Герменевтический подход к праву / П. Рікер // Вопр. философии. – 1994. – № 4. – С. 27–36.
8. Рікьор П. Право і справедливість / П. Рікьор ; пер. з фр. О. Сирцової та С. Каденка. – К. : Дух і літера, 2003. – 198 с.
9. Рікер П. Герменевтика. Етика. Політика: Московские лекции и интервью / П. Рікер ; РАН ; Ин-т философии {Москва} / И. С. Вдовина (отв. ред. и авт. послесл.). – М. : Изд-во АО «КАМІ» : Academia, 1995. – 160 с.
10. Малий тлумачний словник української мови. – К. : Школа, 2001. – 370 с.

11. Історія вчень про право і державу : хрестоматія / уклад., заг. ред. Г. Г. Демиденка. – Х. : Право, 2005. – 912 с.

О НЕКОТОРЫХ ФИЛОСОФСКИХ ПРОБЛЕМАХ ПРАВА В ГЕРМЕНЕВТИЧЕСКОЙ КОНЦЕПЦИИ ПОЛЯ РИКЕРА

Коваленко И. И., Рубашенко Н. А.

Рассмотрены основные положения герменевтической концепции Поля Рикера. Показана взаимосвязь права с философско-правовой герменевтикой через категории «субъект права», «лингвистическое пространство», «правосудие». Раскрыт гуманистический смысл герменевтической рефлексии проблем правосудия и справедливости.

Ключевые слова: правовая герменевтика, субъект права, правовая идентичность.

ARTICLE ABOUT SOME JURIDICAL PROBLEMS IN PAUL RICKER'S HERMENEUTIC CONCEPTION

Kovalenko I. I., Rubachtchenko M. A.

The article is devoted to review some fundamental juridical problems in Paul Ricker's hermeneutic conception.

Key words: juridical hermeneutic, juridical subject, juridical identity.

УДК 340.12

В. А. Трофименко, кандидат юридичних наук, доцент

КОНСТИТУЦІЙНИЙ СУД: ТЛУМАЧЕННЯ ЯК СПОСІБ ТВОРЕННЯ ДЖЕРЕЛА ПРАВА

Розглянуто місце Конституційного Суду в системі творення джерел права. Наголошено, що специфічність цього органу та його повноважень фактично робить його творцем права через функцію тлумачення нормативних актів на їх відповідність Основному Закону – Конституції. Ураховуючи те, що на сьогодні багато норм Конституції лише проголошені і немає прийнятих нормативних актів, на підставі яких ці норми можуть діяти, цей орган своїми рішеннями фактично створює нові джерела права.

Ключові слова: судова система, Конституційний Суд, джерело права, тлумачення нормативно-правового акта.